

SABINA GRABOWSKA

University of Rzeszów, Poland

sgrabowska@ur.edu.pl

ORCID: 0000-0003-0530-708X

ANNA PIĘTA-SZAWARA

University of Rzeszów, Poland

apieta@ur.edu.pl

ORCID: 0000-0002-7237-295X

WSPARCIE POLSKI NA RZECZ UCHODźCÓW Z UKRAINY W OBLICZU WOJNY W 2022 R. WYBRANE ASPEKTY

POLISH SUPPORT FOR REFUGEES FROM UKRAINE IN THE FACE OF WAR IN 2022 - SELECTED ASPECTS

ABSTRACT

The purpose of the article is to analyze the Polish policy towards refugees from Ukraine after February 24, 2022, including indicating actions taken to them by society, non – governmental organizations, local governments and state central bodies. Attention was paid to the social, economic and cultural aspects of migration, as well as the possible scenarios of the development of the situation, depending primarily on the development of the conflict in Ukraine.

The article uses scientific research methods, in particular: empirical, theoretical (analysis, synthesis, abstraction). System, functional methods were also used, with particular emphasis on sociological and comparative research methods.

Poland, as one of the first countries in Europe, has taken a number of activities aimed at supporting Ukrainian citizens during the Russian invasion. It is noteworthy that this support was significantly of grassroots social initiatives, based on the involvement of individual citizens, social groups and non – governmental organizations. Their activity was an essential element of the refugee assistance system co – organized by local authorities and government administration.

The prolonged war in Ukraine forced the introduction of a number of solutions that allow on the one hand to provide the necessary assistance to refugees, and on the other hand they include them in active functioning in society, while relieving individual Polish citizens of the necessity of incurring full costs of supporting immigrants. Children from Ukraine went to school, both to special preparatory departments and classes with Polish students. It should be emphasized that the takeover of children by the educational system allowed to enter the Polish labor market for women looking after them.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest analiza polityki Polski wobec uchodźców z Ukrainy po 24 lutego 2022 r., w tym wskazanie działań podjętych na ich rzecz przez społeczeństwo, organizacje pozarządowe, samorządy oraz organy centralne państwa. Zwrócono uwagę na społeczne, ekonomiczne oraz kulturowe aspekty migracji, a także na możliwe scenariusze rozwoju sytuacji, zależne przede wszystkim od rozwoju konfliktu w Ukrainie.

W artykule wykorzystano metody badań naukowych w szczególności: empiryczną, teoretyczną (analiza, synteza, abstrakcja). Zastosowano również metody: systemową, funkcjonalną, ze szczególnym uwzględnieniem socjologicznej i porównawczej metody badań.

Polska, jako jedno z pierwszych państw w Europie, podjęła szereg działań mających na celu wsparcie obywateli Ukrainy w czasie rosyjskiej inwazji. Na uwagę zasługuje fakt, że wsparcie to w zdecydowanym stopniu miało charakter oddolnych inicjatyw społecznych, opierając się zaangażowaniu pojedynczych obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych. Ich aktywność stanowiła zasadniczy element systemu pomocy dla uchodźców, współorganizowanego przez władze samorządowe i administrację rządową.

Przedłużającą się wojna w Ukrainie wymusiła wprowadzenie szeregu rozwiązań, które umożliwiają z jednej strony udzielanie niezbędnej pomocy uchodźcom, z drugiej zaś włączają ich w aktywne funkcjonowanie w społeczeństwie, odciążając równocześnie pojedynczych obywateli Polski z konieczności ponoszenia pełnych kosztów wsparcia imigrantów. Dzieci z Ukrainy trafiły do szkół, zarówno do specjalnych oddziałów przygotowawczych, jak i do klas z polskimi uczniami. Należy podkreślić, że przejście dzieci przez system edukacyjny pozwoliło wejść na polski rynek pracy opiekującym się nimi kobietom.

KEYWORDS: INTEGRATION, *refugees, migrations, humanitarian aid, war in Ukraine*

SŁOWA KLUCZOWE: *uchodźcy, integracja, migracje, pomoc humanitarna, wojna w Ukrainie*

WPROWADZENIE

Rosyjska inwazja na Ukrainę, która rozpoczęła się 24 lutego 2022 r., wymusiła masowe ucieczki ludności z kraju objętego wojną. Według danych Straży Granicznej od początku inwazji do 12 grudnia 2022 r. granice Polski przekroczyło 8 mln 364 tys. uchodźców, w zdecydowanej większości obywateli Ukrainy. Z Polski do Ukrainy wyjechało w tym samym czasie ponad 6 mln 533 tys. osób (Straż Graniczna, 12.12.2022). Z uwagi na obowiązujący zakaz wyjazdu z Ukrainy mężczyzn w wieku od 18 do 60 lat, uchodźcami są przede wszystkim kobiety, zazwyczaj opiekujące się dziećmi. Tak bezprecedensowe migracje sprawiły, że niezbędna stała się szybka pomoc humanitarna, organizowana zarówno przez samych Polaków, jak i przez instytucje i służby rządowe oraz samorządowe. Początkowo miała ona na celu przede wszystkim udzielenie schronienia uciekinierom, natomiast z czasem doraźne zaspokojenie ich podstawowych potrzeb musiało ulec przekształceniu w długofalowy system, umożliwiający wejście uchodźców na rynek pracy oraz włączenie ich do systemu edukacyjnego i systemu ochrony zdrowia, a także zapewniający ich społeczną i kulturową integrację.

Celem artykułu jest analiza polityki Polski wobec uchodźców z Ukrainy po 24 lutego 2022 r., w tym wskazanie działań podjętych na ich rzecz przez społeczeństwo, organizacje pozarządowe, samorządy oraz organy centralne państwa. Zwrócono uwagę na społeczne, ekonomiczne oraz kulturowe aspekty migracji, a także na możliwe scenariusze rozwoju sytuacji, zależne przede wszystkim od rozwoju konfliktu w Ukrainie.

PRAKTYKA ZARZĄDZANIA KRYZYSEM UCHODŹCZYM W POLSCE

Wydarzenia, jakie zaistniały w Polsce na skutek prowadzenia przez Rosję działań zbrojnych w Ukrainie, wypełniły definicję sytuacji kryzysowej, o której mowa w art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym. Zgodnie z tą ustawą przez sytuację kryzysową należy rozumieć „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków” (Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. ...). Aby właściwie na nią reagować, konieczne stało się uruchomienie zarządzania kryzysowego, rozumianego jako „działalność organów administracji publicznej będącą elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej” (Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. ...). Za realizację zadań adekwatnych do rozwoju sytuacji, w tym kontrolę sytuacji kryzysowej oraz właściwe reagowanie na nią w skali kraju, odpowiada Rada Ministrów na czele z jej prezesem. W świetle powyższego głównym podmiotem koordynującym napływ obywateli Ukrainy do Polski powinna być administracja rządowa. Tymczasem w praktyce, zwłaszcza w pierwszych tygodniach kryzysu, przed zadaniem przyjęcia setek tysięcy uchodźców zostały postawione przede wszystkim organy jednostek samorządu terytorialnego, wspólnoty lokalne oraz sektor organizacji samorządowych. Uruchomiona została ogromna energia społeczna, dzięki której działania związane z przejmowaniem uchodźców na granicy, zapewnianiem im wyżywienia, transportu oraz organizowaniem dla nich miejsc tymczasowego pobytu przejęli indywidualni obywatele. Błyskawicznie ruszyły masowe zbiórki finansowe i rzeczowe. Mimo rządowych zapewnień o prowadzeniu działań antykryzysowych współpraca międzysektorowa na rzecz pomocy obywatelom Ukrainy w tym okresie jeszcze nie funkcjonowała. Nie został także utworzony sztab kryzysowy, ani formalny – przy Rządowym Centrum Bezpieczeństwa, ani też nieformalny. Rząd nie

zdecydował się również na wprowadzenie stanu wyjątkowego w kraju, co w obliczu skali kryzysu mogło wydawać się zasadne. Realizowane w tym okresie działania miały charakter typowo oddolny i krótkoterminowy, skupiały się na społecznym zabezpieczeniu podstawowych potrzeb bytowych przybyszom.

W kolejnych tygodniach rząd skoncentrował się na przygotowaniu rozwiązań prawnych i budżetowych, uwzględniając także wykorzystanie pomocy finansowej zadeklarowanej przez Komisję Europejską (Szymańska, 2022, s. 2; Kolanko, 2022) oraz na uczestnictwie w międzynarodowych działaniach na rzecz pomocy uchodźcom i organizowaniu dla Ukrainy pomocy militarnej. W rezultacie budowanie wielopoziomowego krajowego systemu zarządzania kryzysem następowało bardzo powoli. Dokonywało się ono zwłaszcza między władzami centralnymi a samorządowymi, przede wszystkim z uwagi na narastające problemy związane z finansowaniem pobytu uchodźców w Polsce, które wymuszały konieczność nawiązania przez rząd dialogu z lokalnymi politykami, niebędącymi w stanie samodzielnie sprostać pojawiającym się wyzwaniom. Poza zapewnieniem uchodźcom wyżywienia i schronienia konieczne stało się zaplanowanie kwestii związanych z edukacją, ochroną zdrowia, mieszkalnictwem, bezpieczeństwem, możliwością podjęcia zatrudnienia i ochroną socjalną. W tym celu 28 kwietnia 2022 r. został powołany doraźny zespół ds. uchodźców z Ukrainy przy Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, mający za zadanie kształtowanie długofalowej polityki migracyjnej (*Komisja Wspólna Rządu i Samorządu powołała zespół ds. uchodźców...*). Poza orbitą zainteresowania władz centralnych wciąż jednak pozostawali przedstawiciele sektora NGO, natomiast wojewodowie odpowiedzialni za zarządzanie kryzysowe w terenie, a także podlegająca im administracja zespółona, nadal nie byli w stanie przejąć ciężaru prowadzonych przez samorządy i społeczeństwo działań humanitarnych (Inicjatywa Nowa Solidarność).

Do rozmów z władzą nad strategią średnio i długookresowego zarządzania kryzysem stopniowo dołączali przedstawiciele biznesu krajowego i organizacji pozarządowych, natomiast rolę wspierającą i koordynującą przejęły na siebie szkoły wyższe (b.a., UEK z propozycją...). W tych właśnie środowiskach, w porozumieniu z samorządowcami, podjęto się stworzenia nowych miejskich polityk publicznych (edukacyjnej, społecznej, zatrudnienia itp.),

które w sposób stabilny i perspektywiczny pozwoliłyby prowadzić działania socjalne i humanitarne, ale także integrować Ukraińców z lokalną społecznością. Pojawiła się zatem zupełnie nowa jakość w odniesieniu do klasycznego zarządzania kryzysowego, będącego wyłączną domeną władzy centralnej. Przygotowaniem rekomendacji i niezbędnych zmian prawnych w związku z przyjęciem przez Polskę w pierwszym etapie migracji ponad 3 mln uchodźców z Ukrainy zajął się Samorządowy Okrągły Stół, który miał miejsce we Wrocławiu w dniach 8–9 maja 2022 r. Uczestniczyli w nim przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, biznesu i nauki. Zaproszenie otrzymali także premier Mateusz Morawiecki, prezydent Andrzej Duda i minister ds. uchodźców Paweł Szefernaker, którzy jednak nie wzięli udziału w wydarzeniu osobiście, wysyłając do Wrocławia jedynie swoich przedstawicieli. Świadczyło to o utrzymującym się dystansie władzy centralnej wobec zbudowania pełnego porozumienia z działaczami samorządowymi i społecznymi. Co ważne, w przywołanym wydarzeniu brali również udział przedstawiciele społeczności ukraińskiej oraz mer Kijowa Witalij Kliczko (Wiązowska, 2022; Ambroziak, 2022). Kolejnym podmiotem, który dołączył do sieci zarządzającej kryzysem, stały się międzynarodowe organizacje humanitarne, w tym amerykańskie agencje rządowe, a ponadto globalne firmy. Celem współpracy stało się zorganizowanie zróżnicowanych form trwałej pomocy obywatelom Ukrainy oraz otwarcie rynku pracy dla uchodźców. Do pomocy włączyli się m.in. przedstawiciele: UNHCR, Boston Consulting Group (*Premier wziął udział w webinarium...*) czy UNICEF.

Skala i charakter wyzwań, jakie wiązały się z udzielaniem pomocy uchodźcom z Ukrainy, wymagała zbudowania wielopoziomowego systemu, w którym każdy z podmiotów, w zależności od posiadanych kompetencji i przynależnych zadań, rozumiejąc swoją rolę, realizowałby cel nadrzędny, jakim jest stworzenie efektywnego systemu zarządzania kryzysem.

PAŃSTWOWE I POZAPAŃSTWOWE PODMIOTY W DZIAŁANIACH NA RZECZ WSPARCIA UCHODźCów Z UKRAINY

Za koordynację działań w sytuacji wystąpienia sytuacji kryzysowej, a zatem także za kierowanie działalnością humanitarną dla Ukrainy, z mocy prawa odpowiedzialny jest prezes Rady Ministrów wraz z ministrem spraw wewnętrznych i administracji, Rządowym Zespołem Zarządzania Kryzysowego i Rządowym Centrum Bezpieczeństwa oraz podlegające mu terenowe organy zarządzania kryzysowego. Na obszarze poszczególnych województw funkcja ta przynależy wojewodom, którzy wraz z Wojewódzkimi Zespołami Zarządzania Kryzysowego oraz Wojewódzkimi Centrami Zarządzania Kryzysowego zapewniają współdziałanie organów administracji rządowej i samorządowej w terenie. Na niższym poziomie, tj. w powiatach i gminach funkcjonują odpowiednio powiatowe i gminne zespoły oraz centra zarządzania kryzysowego (Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. ...). W ich ramach działalność humanitarną na rzecz azyłantów prowadzili odpowiedni koordynatorzy.

Wśród istotnych działań podejmowanych przez wymienione organy administracji państwowej należy wymienić stworzenie punktów recepcyjnych dla uchodźców, w których azyłanci mogli uzyskać informacje na temat pobytu w Polsce i tymczasowego zakwaterowania oraz pierwszą pomoc związaną z zapewnieniem ciepłych posiłków, podstawową opiekę medyczną, jak również możliwość krótkiego odpoczynku. Osiem punktów powstało przy granicy polsko-ukraińskiej (Dorohusk, Dołhobyczów, Zosin, Hrebenne, Korczowa, Medyka, Budomierz, Krościenko), natomiast pozostałe były tworzone na terenie poszczególnych województw (*Lista punktów recepcyjnych i informacyjnych w Polsce*).

Kolejną formą pomocy rządowej było stworzenie punktów informacyjnych oraz infolinii urzędów wojewódzkich dla uchodźców. Ponadto 27 lutego 2022 r. polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych uruchomiło portal pomagamukrainie.gov.pl, wspierający koordynację pomocy humanitarnej, proponowanej przez sektor pozarządowy w Polsce. Znalazła się tam również lista zweryfikowanych zbiorów finansowych i innych działań, prowadzonych przez NGO na rzecz uchodźców.

Dalsze działania państwa na rzecz wspierania uchodźców rząd zawarł w ustawie o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Przewidziano w niej m.in.: prawo do 18-miesięcznego pobytu w Polsce, możliwość uzyskania numeru PESEL oraz profilu zaufanego, pomoc w formie zakwaterowania, wyżywienia oraz transportu do miejsc zakwaterowania, dostęp do opieki zdrowotnej i świadczeń socjalnych (m.in. wychowawczego, tzw. 500+, dobry start, dofinansowania do pobytu dziecka w żłobku, jednorazowego świadczenia w wysokości 300 zł na osobę na utrzymanie) oraz dostęp do rynku pracy (Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. ...). Na mocy przyjętych rozwiązań, poza szczegółowymi uprawnieniami dla azylantów, utworzony został Fundusz Pomocy, zasilony 8 mld zł, pochodzącymi z budżetu państwa oraz innych środków, w tym wpłat od darczyńców, z którego środki mogą być przeznaczane na realizację zadań związanych z pomocą obywatelom Ukrainy, dotkniętym skutkami konfliktu zbrojnego (*Fundusz Pomocy dla Ukrainy...*). Ponadto warto zauważyć, że dla sprawnego koordynowania przyjętych rozwiązań, 2 kwietnia 2022 r. premier Mateusz Morawiecki powołał wiceministra administracji i spraw wewnętrznych Pawła Szefernakera na stanowisko pełnomocnika rządu ds. uchodźców wojennych z Ukrainy. Pełnomocnik, w celu właściwej realizacji powierzonych mu zadań, zyskał prawo do podejmowania współpracy z organami jednostek samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi.

W organizację pomocy humanitarnej dla uchodźców z Ukrainy, obok rządu polskiego i jednostek samorządu terytorialnego, włączyło się szereg podmiotów należących do tzw. trzeciego sektora. Podjęły one działania pomocowe natychmiast po rosyjskiej agresji na Ukrainę zarówno w centrum kryzysu humanitarnego (na granicy polsko-ukraińskiej i w pasie granicznym), jak i na terenie całego kraju. W pierwszych dniach rosyjskiej inwazji ich działalność miała charakter żywiołowy i nieskoordynowany, natomiast już kilka dni później zaczęły powstawać pierwsze społeczne sztaby kryzysowe, służące asocjacji potrzeb uchodźczych oraz – przede wszystkim – usprawnianiu komunikacji między NGO, Centrami Zarządzania Kryzysowego, organami administracji publicznej i samorządami. Sztab kryzysowy, już kilka godzin po rosyjskiej agresji na Ukrainę, utworzyły także polskie organizacje żydowskie: Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie,

rabini warszawskiej Gminy oraz żydowskie organizacje: European Jewish Congress, American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), Centrum Społeczności Żydowskiej (JCC Warszawa), American Jewish Committee (AJC), Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny, Szkoła Lauder-Morasha, Hillel Warszawa, Fundacja Puszcze, Makabi Warszawa, JCC Kraków, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce (*Polskie organizacje żydowskie...*).

Wśród organizacji pozarządowych działających na rzecz migrantów należy wymienić np. Polską Akcję Humanitarną (dalej PAH), Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż (dalej: PCK), Fundację Ocalenie, Fundację SOS Wioski Dziecięce, Fundację Centrum Pomocy Międzynarodowej (dalej: FCPM), Towarzystwo Przyjaciół Ukrainy, UNICEF Polska, czy Helsińską Fundację Praw Człowieka i wiele innych. Podjęły one działania, które można sklasyfikować w kilku grupach:

1. zapewnienie bezpiecznego schronienia azylantom (Ukraiński Dom w Warszawie, prowadzony przez Fundację „Nasz Wybór”, program Refugees Welcom w ramach Fundacji Ocalenie, organizacja Chlebem i Solą, portal sosua.pl utworzony przez liczne NGO, tj. m.in. Polską Akcję Humanitarną, Polskie Forum Migracyjne, czy Fundację Stocznia),
2. zadbanie o dobrostan osób przyjmujących migrantów (przygotowanie przez Fundację HumanDoc Poradnika dla osób goszczących uchodźców z Ukrainy),
3. pomoc dla osób z niepełnosprawnościami i dysfunkcjami (Stowarzyszenie Mudita, Fundacja SMA, Fundacja Akademia Młodych Głuchych, Stowarzyszenie Fizjoterapia Polska),
4. wsparcie dla osób LGBT+ (Grupa Stonewall, Lambda Warszawa, Grupa Nieustającej Pomocy, Queer Tour, Fundacja Wrzenie);
5. organizacja wsparcia psychologicznego (Polskie Forum Migracyjne, Fundacja Nagle Sami, Edukacja Społeczna RAZEM),
6. zapewnienie pomocy prawnej (Dom Ukraiński, Fundacja Ocalenie, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Fundacja Polskie Forum Migracyjne),
7. koordynacja wolontariatu (Polska Akcja Humanitarna, Fundacja Ocalenie, Dom Ukraiński w Warszawie),

8. nauka języka polskiego oraz doradztwo edukacyjne (Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek, Fundacja Ocalenie, Fundacja Polska Gościnność „Chlebem i Solą”),
9. transport uchodźców z terenów działań zbrojnych (Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce),
10. pomoc zwierzętom (Lecznica dla zwierząt „ADA” w Przemyślu, Fundacja Benek),
11. wsparcie w zakresie zbiórki krwi (krwiod@wcy.org),
12. zbiórki darów rzeczowych (Polski Czerwony Krzyż),
13. zbiórki pieniężne (Polska Akcja Humanitarna, Caritas Polska, UNICEF, Fundacja Ukraina) (Dudkiewicz, 2022).

Pomoc niosły także działające w Polsce związki zawodowe, takie jak np. NSZZ Solidarność, OPZZ, ZNP, Konferencja Pracy, Inicjatywa Pracownicza, które również prowadziły zbiórki finansowe i rzeczowe, organizowały transport oraz zapewniały noclegi uchodźcom. Interesujące działania podjęła organizacja zrzeszająca pracowników oświaty – Związek Nauczycielstwa Polskiego – realizująca szereg działań na rzecz organizacji nauki w ramach polskiego systemu oświaty dla dzieci z Ukrainy oraz przygotowania niezbędnych rozwiązań prawnych dla sprawnej organizacji edukacji uchodźców (Ołdak, 2022, s. 23).

Na najniższym poziomie zaangażowania społecznego pomoc oferowały ponadto lokalne grupy działania, organizujące swoją aktywność za pośrednictwem mediów społecznościowych. Ich aktywność z reguły przyjmowała charakter wolontaryjny.

SPoŁECZNE ASPEKTY PRZYJĘCIA UCHODźCów W POLSCE

Potęźna fala uchodźców przybywających do Polski z ogarniętej wojną Ukrainy, która pojawiła się w Polsce w ostatnich dniach lutego, rozpoczęła jeden z największych w Europie kryzysów uchodźczych od czasów II wojny światowej. W jego pierwszych tygodniach Polki i Polacy wykazali niezwykle otwartą postawę społeczną wobec przybyszów zza wschodniej granicy. Dzięki społecznej wrażliwości, tuż po otwarciu granic dla uchodźców, wsparcie humanitarne ze strony samorządów, organizacji pozarządowych, firm oraz poszczególnych obywateli zaczęło płynąć do potrzebujących szerokim strumieniem. W ciągu miesiąca (do 24 marca włącznie) udało się przyjąć oraz zorganizować najpilniejszą pomoc dla 2237 tys. osób z terenu Ukrainy (Straż Graniczna, 25.03.2022). Ponadto Polacy błyskawicznie zorganizowali logistykę trafiającej do naszego kraju pomocy humanitarnej z całego świata (Górny, Kaczmarczyk, 2022).

Zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych w ramach projektu „Barometr Polska – Niemcy 2022”, realizowanych wspólnie przez polski Instytut Spraw Publicznych oraz Niemiecki Instytut Spraw Polskich, opublikowanymi 4 marca 2022 r., aż 77% ankietowanych Polaków wyraziło wówczas swoją aprobatę wobec przyjmowania uchodźców z Ukrainy, natomiast jedynie co dziesiąty sprzeciwiał się takim działaniom (Kucharczyk, Łada-Konefał, 2022, s. 24). Co warto podkreślić, wobec istniejącej w Polsce wyraźnej polaryzacji politycznej, głosy poparcia dla społecznych działań pomocowych wyrazili wyborcy wszystkich sił politycznych. Ponadto aż 48% Polaków pozytywnie oceniło politykę rządu w okresie trwającego kryzysu (Kucharczyk, Łada-Konefał, 2022, s. 33–35). Z kolei w badaniu przeprowadzonym przez Centrum Badania Opinii Społecznej (dalej: CBOS) w dniach 28 lutego–10 marca aż dwie trzecie badanych, tj. 68%, zadeklarowało, że osobiście pomaga uchodźcom (finansowo lub rzeczowo) (*Polacy wobec rosyjskiej inwazji...* Komunikat z badań CBOS, nr 38). Dla porównania: w badaniu przeprowadzonym w dniach 3–7 marca 2022 r. przez francuską Fundację Jeana Jauresa we współpracy z instytutem Yalta European Strategy przebadano mieszkańców Polski, Francji, Niemiec i Włoch. Okazało się wówczas, że aż 92% ankietowanych Polaków było zdania,

że uchodźcom z Ukrainy należy pomagać. Tego samego zdania było 90% Niemców, 89% Włochów i 80% Francuzów (Szyrka, 2022).

Według CBOS wśród Polaków pomagają przede wszystkim osoby interesujące się bieżącymi wydarzeniami politycznymi, w zdecydowanej większości dobrze wykształcone i mające dobrą sytuację finansową, w wieku między 35 a 44 lat, mieszkańcy makroregionu wschodniego (zwłaszcza województw lubelskiego i podkarpackiego), częściej kobiety niż mężczyźni (*Polacy wobec rosyjskiej inwazji...* Komunikat z badań CBOS, nr 38). Warto podkreślić, że aż 94% Polaków było przekonanych, że nasz kraj powinien przyjmować uchodźców – nigdy wcześniej stanowisko to nie było tak jednoznacznie pozytywne, o czym świadczą badania na temat polityki wobec azylantów prowadzone przez CBOS od 2015 r. Zdecydowana większość ankietowanych zadeklarowała także swoje poparcie dla różnych działań społeczności międzynarodowej, mających na celu pomoc Ukrainie. Aż 91% poparło naciski dyplomatyczne na Rosję na rzecz zaprzestania działań wojennych, 93% udzielanie Ukrainie pomocy finansowej, natomiast 90% opowiedziało się za dostarczaniem jej broni (*Polacy wobec rosyjskiej inwazji...* Komunikat z badań CBOS, nr 38).

Trzecie badanie, dotyczące reakcji Polaków na masowy napływ uchodźców, zostało przeprowadzone przez IPSOS, dla portalu OKO.press, w dniach 8–10 marca 2022 r. Zapytano w nim respondentów o to, czy spodziewają się konfliktów między Polakami a Ukraińcami po tym, gdy w naszym kraju znalazło schronienie ponad 2 mln uchodźców. Twierdząco na zadane pytanie odpowiedziało aż 56% respondentów (Chrzczonowicz, 2022). Wkrótce potem wyniki znalazły swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości. Wraz z upływem czasu oraz opadnięciem pierwszych emocji społecznych, bazujących na współczuciu i międzyludzkiej solidarności, zaczęły się bowiem pojawiać w polskim społeczeństwie pierwsze symptomy zmiany przyjaznej i zaangażowanej postawy wobec migrantów. Wskazywały na to rozpowszechniane w przestrzeni publicznej narracje antyuchodźcze, radykalizujące polską opinię publiczną w kwestii nastawienia do napływających obywateli Ukrainy. Warto jednak zaznaczyć, że nie stanowiły one przejawów zjawiska nowego ani szczególnie wyjątkowego w sytuacji kryzysowej, ponieważ podobna sytuacja miała miejsce w przestrzeni europejskiej również podczas wcześniejszych kryzysów

migracyjnych, w tym w 2015 r. Nie bez znaczenia dla radykalizacji nastrojów było zmęczenie przedłużającą się koniecznością pomocy i jej kosztami finansowymi oraz trudna polsko-ukraińska przeszłość. Kluczową rolę odegrała tu jednak szeroka operacja rosyjska w cyberprzestrzeni, zmierzająca do destabilizacji społecznej Polski nie tylko jako granicznego państwa NATO, lecz także kraju najbardziej zaangażowanego w pomoc Ukrainie. Wśród przykładów działań o charakterze dezinformacyjnym, jakie miały miejsce w Polsce po ataku Rosji na Ukrainę, wymienić należy:

1. szerzenie propagandowych informacji o przypadkach rasizmu na granicy polsko-ukraińskiej,
2. wprowadzanie do obiegu publicznego wiadomości o możliwości braku paliwa oraz gotówki w bankach,
3. krótkotrwałe zakłócenia w dostawie usług telefonicznych oraz internetu, które stały się przyczyną szerzenia w mediach społecznościowych fake newsów o możliwych atakach cybernetycznych na polski sektor usług IT (Borkowski, 2022),
4. podkreślanie ryzyka zmiany struktury demograficznej Polski, w której Polacy staną się obywatelami drugiej kategorii wobec ukraińskiej dominacji,
5. wskazywanie na potencjalne zagrożenie wzrostem przestępczości i przeniesienia do Polski licznych chorób zakaźnych,
6. zwracanie uwagi na możliwe zawłaszczenie przez Ukraińców pomocy społecznej przeznaczonej do obywateli Polski, a także innych usług publicznych, w tym np. opieki zdrowotnej (Oleksy, 2022).

Ponadto miały miejsce także ataki cybernetyczne na banki oraz instytucje sektora usług publicznych, które – choć szybko i skutecznie odpierane nie powodowały szczególnych zakłóceń w funkcjonowaniu państwa – również wykorzystywano do osłabiania spójności społecznej i budowania negatywnego wizerunku migranta. Dalsze kształtowanie się procesu pomocowego wobec uchodźców oraz postaw Polaków w stosunku do nich będziemy mogli obserwować w kolejnych, nadchodzących miesiącach.

WNIOSKI

Polska, jako jedno z pierwszych państw w Europie, podjęła szereg działań mających na celu wsparcie obywateli Ukrainy w czasie rosyjskiej inwazji, pomimo że nie dysponuje większym doświadczeniem jako kraj przyjmujący imigrantów. Od prawie roku pomoc jest systematycznie kierowana zarówno do tych, którzy musieli opuścić swoje państwo i szukać schronienia na terytorium naszego kraju, jak również tych, którzy pozostali w Ukrainie. Na uwagę zasługuje fakt, że wsparcie to w zdecydowanym stopniu miało charakter oddolnych inicjatyw społecznych i opierało się na zaangażowaniu pojedynczych obywateli, grup społecznych i organizacji pozarządowych. Ich aktywność stanowiła zasadniczy element systemu pomocy dla uchodźców, współorganizowanego przez władze samorządowe i administrację rządową.

Przedłużającą się wojna w Ukrainie wymusiła wprowadzenie szeregu rozwiązań systemowych, które umożliwiają z jednej strony udzielanie niezbędnej pomocy uchodźcom, z drugiej zaś włączają ich w aktywne funkcjonowanie w społeczeństwie, odciążając równocześnie pojedynczych obywateli Polski z konieczności ponoszenia pełnych kosztów wsparcia imigrantów. Dzieci z Ukrainy trafiły do szkół, zarówno do specjalnych oddziałów przygotowawczych, jak i do klas z polskimi uczniami. W tym obszarze nie udało się jednak dostosować wymagań do ich możliwości, zwłaszcza w aspekcie organizacji egzaminów: ósmoklasisty i maturalnego. Równocześnie jednak należy podkreślić, że przejście dzieci przez system edukacyjny pozwoliło wejść na polski rynek pracy opiekującym się nimi kobietom. Do pełnej ich aktywizacji i podejmowania pracy zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami niezbędne są dalsze działania państwa, m.in. tworzenie i sukcesywne rozbudowywanie oferty już istniejących kursów językowych. Z pewnością przyczyni się to nie tylko do wzrostu PKB, lecz także do wykształcenia się polsko-ukraińskich więzi. W de facto dwunarodowym państwie kluczowa wciąż pozostaje współpraca wszystkich podmiotów państwowych i pozapaństwowych odpowiedzialnych za zarządzanie polityką migracyjną, tak aby uniknąć negatywnych scenariuszy w postaci konkurencji na rynku pracy, przeciążenia opieki zdrowotnej czy systemu oświaty.

REFERENCES

- Ambroziak, A. (2022). *Samorządowcy z ekspertami piszą plan dla rządu i dla kraju. Okrążyły stół w sprawie uchodźców z Ukrainy*, <http://bityl.pl/U6vU5>, (dostęp: 10.11.2022).
- b.a., *UEK z propozycją dla studentów z Ukrainy. Porozumienie z przedsiębiorcami*, <https://uek.krakow.pl/artykuly/aktualnosci/uek-z-propozycja-dla-studentow-z-ukrainy-porozumienie-z-przedsiębiorcami>, (dostęp: 10.05.2022).
- Borkowski, P. (2022). *Operacje w cyberprzestrzeni – informacja, dezinformacja, działania ofensywne*. Komentarze Instytutu Europy Środkowej, 553, <http://bityl.pl/7s9UG>, (dostęp: 02.12.2022).
- Chrzczonowicz, M. (2022). *Ukraińcy i Polacy. Będą konflikty? Polki są realistkami, wyborcy PiS – optymistami* [sondaż IPSOS], <http://bityl.pl/yh5vw>, (dostęp: 10.11.2022).
- Dudkiewicz, J. (2022). *Jak organizacje społeczne pomagają osobom z Ukrainy: przykładowe akcje oraz informacje dla osób, które chcą zostać wolontariuszami*, <http://bityl.pl/WjUBJ>, (dostęp: 15.11.2022).
- Fundusz Pomocy dla Ukrainy*, <https://www.gov.pl/web/premier/fundusz-pomocy-dla-ukrainy>, (dostęp: 10.11.2022).
- Górny, A., Kaczmarczyk, P. (2022). *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*. Unia Metropolii Polskich.
- Inicjatywa Nowa Solidarność*. (2022). Centrum Polityk Publicznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 4, 13, <https://tiny.pl/96zjm>, (dostęp: 08.11.2022).
- Komisja Wspólna Rządu i Samorządu powołała zespół ds. uchodźców wojennych z Ukrainy*. Serwis Samorządowy PAP, <https://tiny.pl/96zjg>, (dostęp: 10.11.2022).
- Komunikat z badań CBOS, nr 38, *Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę* (2022), Komunikat z badań CBOS, nr 38, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_038_22.PDF, (dostęp: 08.11.2022).
- Kolanko, M. (2022). *Wspieranie na dłużej. Pomoc Ukraińcom wyzwaniem dla samorządów*, <https://tiny.pl/w58sx>, (dostęp: 05.12.2022).
- Kucharczyk, J., Łada-Konefał, A. (2022). *Jednym głosem. Polacy i Niemcy o rosyjskiej agresji na Ukrainę*, Barometr Polska – Niemcy.
- Lista punktów recepcyjnych i informacyjnych w Polsce*, <https://tiny.pl/96z13>, (dostęp: 10.11.2022).
- Polskie organizacje żydowskie stworzyły sztab kryzysowy, który pomaga uchodźcom z Ukrainy*, <https://tiny.pl/96zjf>, (dostęp: 10.11.2022).
- Premier wziął udział w webinarium organizowanym przez Boston Consulting Group oraz UNHCR*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, <https://tiny.pl/96zj5>, (dostęp: 10.11.2022).

- Oleksy, P. (2022). *A tak dezinformacyjny w polskiej cyberprzestrzeni*. Komentarze Instytutu Europy Środkowej, 546, <https://ies.lublin.pl/komentarze/atak-dezinformacyjny-w-polskiej-cyberprzestrzeni/>, (dostęp: 10.11.2022).
- Ołdak, M. (2022). *Spółczesność obywatelskie w Polsce wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny. Wybrane przykłady*. [w:] [W:] *Inwazja Rosji na Ukrainę. Społeczność i polityka wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny. Raport roboczy – Working paper Katedry Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego*, oprac. G. Firlit-Fesnak i in. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Straż Graniczna, 25.03.2022, https://twitter.com/Straż_Graniczna, (dostęp: 25.03.2022).
- Straż Graniczna, 12.12.2022, https://twitter.com/Straż_Graniczna, (dostęp: 12.12.2022).
- Szpyrka, Ł. (2022). *Sondaż we Francji. Europa wspiera Ukrainę, najmocniej Polska*, <http://bityl.pl/489Pl>, (dostęp: 06.12.2022).
- Szymańska, J. (2022). *Exodus uchodźców z Ukrainy jako wyzwanie dla Unii Europejskiej*. „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych”, 42 (2461).
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U., 2022, poz. 583.
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz. U., 2022, poz. 261.
- Wiązowska, K. (2022). *Samorządowy Okrągły Stół: przygotowano rekomendacje do „białej księgi”*, <http://bityl.pl/YEUTS>, (dostęp: 10.11.2022).